

**มหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นอิสระ:
แนวคิด ทิศทางและรูปแบบที่ตอบสนองสังคมไทย***
**Autonomous University: Concepts, Direction and
Alternative Models Responsive to Thai Society**

ไพโรจน์ ภัทรนารกุล**

Pairote Pathranarakul, Ph.D.

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ โดยเห็นว่ามหาวิทยาลัยคงไม่สามารถดำเนินภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในระบบโครงสร้างปัจจุบัน และมีความจำเป็นที่มหาวิทยาลัยต้องปฏิรูปตนเองเพื่อรับใช้สังคมมากขึ้น โดยไม่ติดยึดกับโครงสร้างของระบบราชการที่เป็นอยู่ หากแต่แนวทางปฏิบัติของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาควรมีความอิสระ ที่สำคัญคืออิสระในทางความคิด ควรมีรูปแบบทางเลือกที่เป็นทางออกที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและทิศทางของการพัฒนา โดยได้เสนอทางเลือกของมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นอิสระที่สอดคล้องในบริบทของสังคมไทย 3 ทางเลือก คือ

ทางเลือกที่หนึ่ง ปฏิรูประบบมหาวิทยาลัยให้มีความอิสระคล่องตัว โดยยังคงสถานะของมหาวิทยาลัยเหมือนเดิมหากแต่ปรับกระบวนการจัดการตามแนวทางใหม่ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรค มีระบบบริหารจัดการแนวใหม่ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ประเด็นหลักคือปรับแนวทางให้มหาวิทยาลัยคิดนอกรอบระบบราชการ ขจัดอุปสรรคข้อจำกัดและเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของสังคม

* เนื้อหาที่นำเสนอเป็นความเห็นอิสระในมุมมองของผู้เขียนซึ่งไม่จำเป็นต้องพ้องกับสถาบันที่สังกัด

** รองคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ทางเลือกที่สอง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามแนวทางที่ผลักดันอยู่ โดยให้มีการศึกษาวิจัย เพื่อประเมินผลอย่างเป็นระบบของมหาวิทยาลัยที่ออกนอกระบบบนพื้นฐานของวิชาการ เพื่อนำจุดแข็งจุดอ่อนมาปรับให้สอดคล้อง พร้อมกับทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม มีการประเมินก่อนเข้าสู่ระบบ เพื่อสามารถเปรียบเทียบ มีการเตรียมความพร้อมและการเตรียมการที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดสมกณฉันทิในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน และเตรียมจัดการกับข้อผิดพลาดหากมีขึ้น **ทางเลือกที่สาม** รูปแบบองค์การมหาชนอิสระ (Public Independent Organization) มีแนวทางของตนเองที่เป็นอิสระและเน้นกลไกตรวจสอบจากองค์กรชุมชนและภาคประชาชน เน้นความอิสระขณะเดียวกันส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่หลากหลาย มองความเชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวม ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ให้กับสังคม

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะรูปแบบจะเป็นทางเลือกใด มหาวิทยาลัยจะต้องสร้างดุลยภาพระหว่างเสรีภาพและความเป็นเลิศด้านวิชาการ มีระบบบริหารงานตามแนวทางธรรมาภิบาล (Good Governance) ปรับบทบาทภารกิจให้ทำหน้าที่รับใช้สังคมอย่างแท้จริง ปรับทิศทางให้เป็นมหาวิทยาลัยของชุมชน เสริมสร้างสังคม สนองตอบความต้องการของสังคม เป็นสถาบันหลักด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อเป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศ และที่สำคัญมหาวิทยาลัยต้องเป็นสถาบันหลักในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม

คำหลัก (Keywords): มหาวิทยาลัยอิสระ (Autonomous university); เสรีภาพและความเป็นเลิศด้านวิชาการ (Freedom and academic excellence)

Abstract

This paper presents an alternative perspective on an autonomous state university in Thailand. The author argued that Thai university could not be efficiently and effectively operated in the existing administrative system. University, therefore, should not rely on the present bureaucratic structure it rather needs self reform for serving society. Approaches for university management should be more independent and be autonomous in terms of mentality to do its mission. Since all universities have differences by nature they indeed need structural diversity to do their mission and duties. More significantly, universities must be responsive to the real needs of society.

The author proposed three alternatives for autonomous university in consistent with Thai social context. The first alternative is university reform for more flexible management. In this sense university needs a paradigm shift toward a modern and open system to management which gear toward the achievement. Second alternative adopts the recent autonomous model. However, before implementation university needs an open evaluate based on empirical evidence on positive and negative impacts. Arrangement for managing change through public participation is necessary in a transitional stage. The third alternative is to initiate public independent organization which requires public auditing process. Its ultimate goal is to strengthen university as a learning institution for society.

Any possible approach for autonomous university, it must make balance autonomy between academic freedom and academic excellence that guided by the principles of good governance. University must strengthen their roles as community-based university in enhancing social equity and sustaining wisdom as the basis for national development.

1. คำนำ

ปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นอิสระเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของนักคิด นักวิชาการศึกษา ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นมหาวิทยาลัยออกนอกระบบมีการวิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความเห็นที่หลากหลายผ่านทางสื่อมวลชนตลอดช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ในส่วนของภาครัฐเองมีความพยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบมาก่อนหน้านี้แล้ว รัฐบาลมีแนวคิดและกำหนดเป็นแนวนโยบายให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบในสมัยที่ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี สืบเนื่องมาในสมัยนายชวน หลีกภัย และล่าสุดจนถึงรัฐบาลปัจจุบันก็ได้ผลักดันให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบทั้งนี้ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐ ที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคลและอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือหน่วยงานในกำกับของรัฐ โดยภายในปี 2545 มหาวิทยาลัยจะปรับสถานะมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลตามเงื่อนไขการกู้เงินจากธนาคารพัฒนาเอเชีย

จากแนวนโยบายดังกล่าว มีเสียงสะท้อนจากนักวิชาการโดยมีการแสดงทัศนะที่หลากหลาย มีทั้งที่สนับสนุนและคัดค้านการออกนอกระบบ และอีกหลายทัศนะที่แสดงถึงความกังวลห่วงใย ความไม่มั่นใจว่าระบบใหม่จะมีปัญหาใหม่ตามมา ทั้งในระดับสถาบันและส่วนบุคคล ประมวลจากความเห็นของนานาทัศนะในภาพรวมคิดว่า แนวทางและการปฏิบัติของการเป็นมหาวิทยาลัยออกนอกระบบยังขาดความชัดเจน และมีความจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเห็นจากหลายฝ่ายที่เรียกร้องให้มีการทำประชาพิจารณ์อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความชัดเจนสำหรับการปฏิบัติ และรวมถึงการมีผู้เสนอแนวคิดที่เป็นทางเลือกอื่น ๆ นอกเหนือจากการออกนอกระบบราชการหรือการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ ก็มีแนวทางอื่น ๆ รวมถึงการแปรรูปมหาวิทยาลัย (Privatization) การปฏิรูปมหาวิทยาลัย (University Reform) การเป็นมหาวิทยาลัยอิสระ (Autonomous University) ตลอดจนมหาวิทยาลัยในรูปแบบองค์การมหาชนอิสระ (Public Independent Organization)¹

นโยบายให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบถือว่าเป็นเจตนาที่ดี หากแต่การดำเนินงานถึงปัจจุบันคิดว่ายังขาดความพร้อมและขาดความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติ ที่สำคัญคือหน่วยงานและผู้ปฏิบัติหลายฝ่ายยังขาดความเข้าใจ ขาดหลักประกันและความมั่นใจ ทั้งกลุ่มคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ยังมีช่องว่างทางความคิด โดยเฉพาะประเด็นแนวทางออกนอกระบบ และผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังการออกนอกระบบ รวมถึงรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อเสนอมุมมองเป็นทัศนะส่วนบุคคลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการออกนอกระบบ ตลอดจนเสนอแนะทางเลือกของมหาวิทยาลัยอิสระที่สอดคล้องในบริบทของสังคมไทย โดยหัวข้อที่จะนำเสนอต่อไปเป็นเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ และเหตุผลที่มหาวิทยาลัยต้องออกนอกระบบราชการ แนวทางมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของการเป็นมหาวิทยาลัยนอกระบบ การนำเสนอรูปแบบทางเลือกการเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นอิสระ² และสุดท้าย เป็นสรุปและข้อเสนอแนะทิศทางการดำเนินการของมหาวิทยาลัย

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ

แนวความคิดที่จะให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบหรือมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลได้มีการริเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2508 โดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล และมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่เดิม ได้จัดตั้งหน่วยงานใหม่ที่เป็นอิสระจากระบบราชการ เช่น สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาลัยนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รัฐบาลในสมัยนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีได้พยายามผลักดันแนวคิดให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ โดยได้เสนอร่างพระราชบัญญัติของ 16 มหาวิทยาลัยให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา แต่ล้มไปในการขั้นตอนการพิจารณาในวาระที่ 2 และ 3 ต่อมาในสมัยที่นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี

ประเทศไทยได้ตกอยู่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลมีภาระต้องจัดการดูแลหนี้สาธารณะเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันก็มีปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินงานบริหารประเทศ รัฐบาลมีการลงนามในการทำสัญญากู้เงินจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) และมีการกำหนดเงื่อนไขขึ้นหลายประการ และหลายฝ่ายเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงจากมหาวิทยาลัยของรัฐไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล เป็นหนึ่งในเงื่อนไขในการกู้เงินดังกล่าว (โปรดพิจารณาในภาคผนวก)

ทั้งนี้ มีการมองว่าปัจจุบันมหาวิทยาลัยของรัฐมีการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพมีการใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก เป็นอันดับ 8 ของกระทรวงทั้งหมด แต่สามารถให้บริการได้เพียงร้อยละ 2 ของประชากรทั้งหมด จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของแนวความคิดมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ หมายถึงการออกนอกระบบราชการ เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ซึ่งก็ยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่และยังไม่สามารถหาข้อสรุปแนวทางดำเนินงานที่ชัดเจนได้

สำหรับเหตุผลที่มหาวิทยาลัยควรออกนอกระบบราชการ ในมุมมองของนายอานันท์ ปันยารชุน เห็นว่าระบบราชการไม่เหมาะกับมหาวิทยาลัย โดยย้ำว่ามหาวิทยาลัยควรมีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว และมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเลิศส่วนใหญ่ไม่อยู่ภายใต้ระบบราชการ ประเด็นหลักคือเมื่อออกนอกระบบแล้วจะต้องไม่ยึดติดกับระบบราชการและที่สำคัญต้องมีระบบการตรวจสอบที่ดี³

3. แนวทางมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ

ตามแนวทางออกนอกระบบ สภามหาวิทยาลัยมีหน้าที่ดูแลกำกับเฉพาะนโยบายของมหาวิทยาลัย สถานภาพของบุคลากร จะเป็นพนักงานของรัฐ ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองแรงงาน พนักงานมหาวิทยาลัยจะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นจากเดิมและสวัสดิการไม่ต่ำกว่าเดิม แหล่งที่มาของงบประมาณอาจได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่

1) จากรัฐบาล โดยยังคงได้รับการสนับสนุนจากรัฐซึ่งให้ในรูปแบบเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grant) การให้ทุนการศึกษาโดยตรงแก่นักศึกษา การให้เงิน

กั๊ยมแก่นิสิตนักศึกษา ผ่านกองทุนเงินกู้เพื่อการศึกษา และการให้เงินกู้เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัย

- 2) ค่าธรรมเนียมการศึกษาซึ่งเก็บจากนิสิตนักศึกษา
- 3) รายได้จากการให้บริการทางวิชาการ ลิขสิทธิ์ทางวิชาการ
- 4) การบริหารจัดการทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย และ
- 5) เงินบริจาค

ในขั้นของการนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่ละมหาวิทยาลัยควรที่จะทำประชาพิจารณา สอดถามความคิดเห็นของประชาคมในมหาวิทยาลัยก่อนร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงของบุคลากร ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการลดความขัดแย้งทางความคิดเห็นลงได้ โดยในหลักการแล้ว ร่าง พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยต้องเอื้อต่อความมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การบริหารวิชาการ และการบริหารเงินและทรัพย์สิน จากนั้นทำการปรับบทบาทผู้บริหารและบุคลากรของมหาวิทยาลัย โดยเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ควรทำการปรับการบริหารบุคคล การบริหารวิชาการที่เน้นคุณภาพ ระบบการบริหารเงินที่ยึดหลักการประหยัด ระบบบัญชีและระบบข้อมูลข่าวสารภายในที่มีประสิทธิภาพ

4. ผลกระทบของการเป็นมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ

การดำเนินงานตามแนวทางมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ มหาวิทยาลัยจะอยู่ในกำกับของรัฐ มีผลกระทบหลายด้านทั้งด้านบวกและด้านลบ สำหรับผลกระทบเชิงบวก คือมหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงาน การบริหารกิจการมหาวิทยาลัยจะสามารถพัฒนาให้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยปัญหาระเบียบข้อจำกัดด้านกฎหมายในระบบราชการเดิมได้รับการแก้ไข ระบบบริหารงานมีความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น มหาวิทยาลัยมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ มีนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนสมัยใหม่ ผู้บริหารมีโอกาสผลักดันการวิจัยและพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของการพัฒนาประเทศ การใช้จ้างงบประมาณที่รัฐบาลจ่ายให้แก่มหาวิทยาลัยจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น อาจารย์และบุคลากรได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้น การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น มหาวิทยาลัยเอกชนได้

นักศึกษาเพิ่มขึ้น กรณีที่การออกนอกระบบนำไปสู่การปรับอัตราค่าเล่าเรียนที่ใกล้เคียงกัน

สำหรับผลกระทบเชิงลบ มีหลายด้านเช่นกันซึ่งจากการประมวลทัศนะจากสื่อสารมวลชน และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับบุคลากรมหาวิทยาลัยหลายท่าน ส่วนใหญ่สะท้อนความกังวล ความห่วงใยถึงผลกระทบด้านลบที่ตามมา รวมถึง

1. ค่าหน่วยกิตที่เพิ่มสูงขึ้น เช่น ในกรณี ภาควิชาดนตรี มหาวิทยาลัยศิลปากรที่ออกนอกระบบแล้ว ขึ้นค่าหน่วยกิตรวม 1.1 แสนบาทต่อภาคการศึกษา (กรุงเทพมหานคร วันที่ 7 มกราคม 2545 หน้า 9)
2. เน้นการศึกษาในเชิงธุรกิจ เนื่องจากต้องหารายได้เลี้ยงตนเอง จึงเน้นการจัดหลักสูตรที่ตลาดต้องการ และหลักสูตรใดที่ตลาดไม่ต้องการก็จะถูกลดความสำคัญลง การทำวิจัยจะเน้นเฉพาะด้านที่มีผู้ว่าจ้าง เช่น ภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่ภาคอื่น ๆ ที่ไม่มีคำตอบแทนจะขาดการวิจัย
3. เสรีภาพทางวิชาการอาจลดน้อยลง เนื่องจากการวิจัยหรือการแสดงความคิดเห็นต้องเป็นที่ตรงกับความต้องการของผู้บริหารและผู้ว่าจ้าง
4. รัฐบาลไม่มีงบประมาณที่เพียงพอในการรองรับมหาวิทยาลัยที่จะออกนอกระบบทั้งหมด อาจส่งผลในเรื่องการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน ดังเช่น กรณีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ที่มีปัญหางบประมาณไม่เพียงพอกับงานที่เพิ่มขึ้น
5. มาตรฐานการศึกษาลดลง เช่น ในกรณีของมหาวิทยาลัยนอกระบบในออสเตรเลียที่มีการปรับมาตรฐานการรับนักเรียนต่างชาติเข้าเรียนลง และมีการปรับคะแนนให้แก่นักศึกษา เพื่อสามารถเข้าเรียนต่อในระดับปริญญาเอก
6. ทำให้โอกาสทางการศึกษาของคนจนลดลง เนื่องจากค่าเล่าเรียนที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นการตัดโอกาสการพัฒนาศักยภาพของตนเพื่อให้เผชิญหน้าปัญหาในสังคมได้ทัดเทียมกับผู้อื่น ยิ่งเพิ่มปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคม

7. ผู้บริหารคืออธิการบดีคุมอำนาจเบ็ดเสร็จ โดยในมหาวิทยาลัยที่ออกนอกระบบ 3 แห่ง อธิการบดีเป็นประธานกรรมการสภามหาวิทยาลัย ซึ่งทำให้สภาไม่ได้เป็นคณาวนนโยบายแต่เป็นคณะกรรมการบริหารเท่านั้น (ผู้จัดการรายวัน วันที่ 11 กรกฎาคม 2545 หน้า 1, 19)

8. ขาดความจงรักภักดีต่อองค์กร เมื่อที่ได้เสนอคำตอบแทนมาก อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาก็พร้อมที่จะย้ายไปอยู่สถาบันการศึกษาใหม่ ขณะเดียวกันระบบการบริหารงานอาจมีการทุจริต โดยเฉพาะการจัดซื้อจัดจ้าง ถ้ามีการตรวจสอบไม่ดี

จากข้อห่วงใยข้างต้นทำให้หลายฝ่ายกังวลว่าการเป็นมหาวิทยาลัยออกนอกระบบจะส่งผลกระทบต่อสาธารณะหรือไม่ กลุ่มเป้าหมายนักศึกษาจะได้รับผลเสียอย่างไร ประสิทธิภาพการจัดการจะเป็นอย่างไร ค่าบำรุงการศึกษาก็คืออย่างไร หากรัฐบาลมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ และปัญหาความไม่พร้อมของมหาวิทยาลัยเองอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบโดยเฉพาะในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน ทำให้มีความเห็นเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่คัดค้าน ประเด็นเหตุผลที่สนับสนุนหรือคัดค้านได้สรุปดังตาราง ต่อไปนี้

ประเด็นที่สำคัญคือหลายฝ่ายมองว่าการออกนอกระบบ จะกลายเป็นความพยายามเพื่อขจัดเงื่อนไขความไร้ประสิทธิภาพของราชการ แต่อาจทำลายด้านดีที่มีอยู่ไปพร้อมกันด้วย โดยเฉพาะความห่วงใยว่าความอิสระของมหาวิทยาลัยหลังจากออกนอกระบบจะมีเท่าที่เป็นอยู่หรือไม่ เพราะผู้ที่คลุกคลีอยู่ในแวดวงการศึกษายืนยันว่ากระบวนการจัดทำกฎหมายที่ผ่านมา มีแนวโน้มความพยายามจากฝ่ายการเมืองที่จะเข้ามาแทรกแซงการอุดมศึกษา¹

ความเห็นคัดค้านการออกนอกระบบ	ความเห็นสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบ
<ul style="list-style-type: none"> ● ตามแนวทางออกนอกระบบราชการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องสถานภาพ และความมั่นคงในการปฏิบัติงาน หลายฝ่ายยังมีความกังวลและความห่วงใย เรื่อง สิทธิและสวัสดิการของพนักงาน ● เข้าใจว่ามหาวิทยาลัยออกนอกระบบจะส่งผลด้านลบตามมาหลายด้าน คือ ค่าธรรมเนียมการศึกษาปรับสูงขึ้นเพื่อความอยู่รอด มหาวิทยาลัยจะไปปรับใช้กลุ่มทุนมากขึ้น ● มหาวิทยาลัยที่ออกนอกระบบ มองในแง่การสร้างสรรค์ผลงาน ไม่ต่างจากระบบเดิมที่มีอยู่ และถ้าค่าใช้จ่ายโดยรวมสูงขึ้นในขณะที่คุณภาพของผลผลิตคงเดิมเท่ากับไม่ประสบสัมฤทธิ์ผล ● แนวทางการจัดสรรงบประมาณ การอุดหนุนงบประมาณ สัดส่วนที่เหมาะสมจะเป็นเช่นไรยังขาดความชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> ● องค์กรมีรูปแบบการบริหารที่กะทัดรัด มีประสิทธิภาพ มีความยืดหยุ่นคล่องตัว ความเป็นตัวของตัวเองสูง สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ มีสภาพมหาวิทยาลัยและสภาวิชาการเป็นองค์กรสูงสุด ● รัฐยังคงสนับสนุนงบประมาณในลักษณะ Block Grant ให้ ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ และงบประมาณจะเป็นตัวกำกับ และใช้ตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยสามารถใช้เงินและควบคุมเงินได้อย่างอิสระ ● พนักงานมหาวิทยาลัย เป็นเสมือนข้าราชการทั่วไปโดยสามารถเป็นสมาชิก กบข. ได้สวัสดิการเทียบเท่าข้าราชการทุกประการ ● มหาวิทยาลัยสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา และมีความอิสระในการและมีความอิสระในการบริหารงาน และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่าระบบราชการที่เป็นอยู่

ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์จากฐานข้อมูลสื่อมวลชนที่สะท้อนทัศนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. มหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นอิสระ: แนวคิดทางเลือกในระยะเปลี่ยนผ่าน

ความเป็นอิสระจากระบบราชการน่าจะเป็นแนวคิดพื้นฐานในการผลักดันรูปแบบของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญเรื่องปรัชญาและปณิธานของมหาวิทยาลัย โดยปรัชญาของมหาวิทยาลัย คือ การเป็นสถานศึกษาที่เสริมสร้างความรู้ ภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ และพัฒนาบัณฑิตที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบ

ต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันเป็นองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร แต่ต้องมีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมต่อสังคม รับผิดชอบต่อสังคมรวมทั้งสามารถให้ความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาของประเทศไทยได้

การผลักดันให้มหาวิทยาลัยรับใช้สังคมควรเป็นโจทย์ใหญ่ที่มีความเร่งด่วน โดยส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ ซึ่งนำทางปัญญาให้กับสังคม ดังนั้นหลักการที่สำคัญของมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นอิสระ คือการไม่ยึดติดกับระบบราชการ มีความอิสระในการบริหาร ความเป็นเลิศทางวิชาการ สร้างความเป็นธรรมและสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การตอบสนองความต้องการของสังคม นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงความหลากหลายของสถาบันการศึกษา เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีคณะวิชา สาขาวิชาที่มีจุดเน้นและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การกำหนดแนวทางให้มหาวิทยาลัยมีรูปแบบลักษณะเดียวกันอาจมีปัญหาดังกล่าวทางปฏิบัติได้

ความเป็นอิสระ ความคล่องตัวกับรูปแบบที่หลากหลายควรเป็นประเด็นที่เสริมกันได้ ในเรื่องนี้ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีได้เคยกล่าวในการปาฐกถาพิเศษ เรื่องการบริหารงานการอุดมศึกษา โดยย้ำว่ามหาวิทยาลัยต้องมีความคล่องตัวเป็นพิเศษต่างจากหน่วยงานราชการทั่วไป การออกนอกระบบต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของสถาบันเป็นสำคัญ พร้อมกับแนะมหาวิทยาลัยควรมีบทเฉพาะกาลสำหรับผู้ที่ไม่พร้อมออกนอกระบบ (กรุงเทพธุรกิจ 13 สิงหาคม 2544 หน้า 7) และต่อมาได้แสดงปาฐกถาในงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2545 ของที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย (ปอมท.) เรื่อง "สถาบันอุดมศึกษาไทย: รูปแบบที่พึงประสงค์เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติชาติ" เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2545 ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีสาระสำคัญคือ มหาวิทยาลัยมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความคล่องตัว สถาบันต้องสร้างบัณฑิตให้สังคม ทำอย่างไรที่มหาวิทยาลัยจะผลิตนักศึกษาที่มีคุณภาพ จึงต้องมานั่งทบทวนดูว่าจะบริหารจัดการอย่างไรจึงจะเกิดความคล่องตัว ซึ่งแต่ละสถาบันอาจมีระบบบริหารจัดการแตกต่างกันออกไปและไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน (ผู้จัดการรายวัน 6 สิงหาคม 2545 หน้า 9)

ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการราชวิทยาลัย ในการอภิปราย เรื่อง “มหาวิทยาลัยอิสระที่พึงประสงค์: มหาวิทยาลัยในรูปแบบวิถีไทย” มองว่ามหาวิทยาลัยออกนอกระบบขณะนี้ยังไม่มีความชัดเจน คนตีความหมายมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเป็นการตลาดเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยไม่ได้คิดถึงความเป็นอิสระหรือความคล่องตัวในการบริหารจัดการ แต่กลับคิดว่าออกนอกระบบแล้วต้องหารายได้มาเลี้ยงตัวเอง ทั้งที่ความจริงรัฐยังให้เงินอุดหนุนอยู่ พร้อมกับแสดงทัศนะว่า สถาบันการศึกษาทุกแห่งมีโครงสร้างของตนเองอย่างชัดเจนว่าจะเดินไปทางใด แต่ให้คำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นที่ตั้ง (ผู้จัดการรายวัน 1 สิงหาคม 2545 หน้า 1, 2)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ในฐานะประธานคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ แสดงทัศนะในเวที “ทิศทางสังคมไทยกับมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ”⁵ มีสาระสำคัญว่ามหาวิทยาลัยจะต้องสร้างปัญญาให้ประเทศพ้นวิกฤตให้ได้ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการจะออกหรือไม่ออกนอกระบบ ทิศทางของอุดมศึกษาไทยต้องเอาสังคมเป็นตัวตั้ง เอาวิชาการมาประกอบการเรียนรู้ของสังคมให้ชีวิตกับการศึกษาต้องไปด้วยกัน พร้อมกันนี้เห็นว่าเมื่อมหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการแล้วรัฐบาลจะต้องสนับสนุนงบประมาณเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม ไม่ใช่ปล่อยให้หากินเอง ทำอย่างไรมหาวิทยาลัยจึงมีอิสระ คิดเอง ตัดสินใจเอง เพื่อทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้เงิน แต่ต้องตรวจสอบได้

ดังนั้น ประเด็นหลักไม่ได้อยู่ที่ว่ามหาวิทยาลัยจะออกนอกระบบหรือไม่ แต่มหาวิทยาลัยจะยังอยู่แบบที่เป็นอยู่ได้หรือไม่ มหาวิทยาลัยต้องมีเป้าหมายที่หลากหลาย “ทำอย่างไรให้สามารถจัดระบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสังคมที่หลากหลายมากขึ้น และไม่ควรใช้วิธีเดียวกันในความหลากหลาย ดังนั้นควรตั้งโจทย์ใหม่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับมหาวิทยาลัยในปัจจุบันจะเป็นทิศทางใด จึงจะทำให้คนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพ และสามารถลดช่องว่างของคนในสังคม”⁶

6. สรุปและเสนอแนะ

จากการศึกษาและประมวลความเห็นข้างต้นคิดว่าแนวนโยบายที่มุ่งให้มหาวิทยาลัยของรัฐมีความเป็นอิสระความคล่องตัว มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบต่อสังคมเป็นทิศทางที่มหาวิทยาลัยมุ่งไปสู่ แต่ควรมีรูปแบบทางเลือกการปฏิบัติที่หลากหลาย คืออรรถาธิบายแต่มีวิธีการบรรลุจุดหมายที่แตกต่างได้หากเป็นทางเลือกที่สอดคล้องและเหมาะสมกับประชาคมมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ทั้งนี้ **รูปแบบทางเลือกในการเป็นมหาวิทยาลัยที่มีอิสระ** อาจพิจารณาได้ในรูปแบบทางเลือก 3 ทางเลือก

ทางเลือกที่หนึ่ง ปฏิรูประบบมหาวิทยาลัยให้มีความอิสระคล่องตัว

เป็นการปรับระบบราชการโดยปฏิรูปมหาวิทยาลัยให้มีความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ เร่งรัดปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคภายใต้ระบบราชการปัจจุบัน อาศัยกลไกของกฎหมายและให้มีแนวทางการบริหารจัดการแนวใหม่ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เป็นที่ตั้ง มีระบบการประเมินผลแบบเปิดทั้งด้านการบริหาร การบริการ และความเป็นเลิศด้านวิชาการ มีดัชนีชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีการประกันคุณภาพการศึกษาและพัฒนามาตรฐานการศึกษา โดยยังคงสถานะของมหาวิทยาลัยเหมือนเดิมหากแต่ปรับกระบวนการจัดการตามแนวทางใหม่ มุ่งการบรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยหรือสถาบัน ทั้งนี้ให้ความสำคัญเรื่องการประเมินคุณภาพการศึกษา และการตอบสนองความต้องการของสังคม **ประเด็นหลักคือปรับแนวทางให้มหาวิทยาลัยคิดนอกกรอบระบบราชการ จัดอุปสรรคและข้อจำกัดและเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของสังคม**

แนวทางที่สอง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามแนวทางที่ผลักดันอยู่

ทำโดยให้มีการศึกษาและประเมินผลงานอย่างเป็นระบบของมหาวิทยาลัย ที่ออกนอกระบบราชการบนพื้นฐานของวิชาการ เพื่อนำจุดแข็งจุดอ่อนมาปรับให้สอดคล้อง พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม จากนั้นให้มหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมที่เข้าสู่การเป็นมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ

ราชการทำการประเมินก่อนเข้าสู่ระบบ เพื่อสามารถเปรียบเทียบ ผู้เขียนเชื่อว่าการผลักดันให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เป็นเจตนารมณ์ที่ดีของทุกฝ่ายที่อยากเห็นมหาวิทยาลัยมีศักยภาพ มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านจำเป็นต้องมีการปรับแก้ มีการเตรียมการที่เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานจากระบบเดิมมาสู่ระบบใหม่มีความราบรื่น มีสมานฉันท์ จึงควรมีกลไกที่สร้างความมั่นใจ และมีการเตรียมการที่ดีพอหากแนวทางใหม่ไม่ประสบผลจะได้มีทางออก

และถึงแม้ว่าทางเลือกที่สองมีการปฏิบัติที่ดี ในระยะแรกจำเป็นต้องมีแผนการบริหารงาน แผนด้านบุคลากร และการบริหารงบประมาณที่เป็นอิสระ มีระบบสิ่งจูงใจ โดยมหาวิทยาลัยออกนอกกรอบยังคงมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม อาจเป็นในรูปแบบของกองทุนสนับสนุนตามแผนงาน อาจเป็นแผน 5 ปี มีการประเมินผลต่อเนื่องทุกปี และระยะยาวให้มหาวิทยาลัยมีแผนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง สำหรับโครงสร้างการบริหาร มีสภามหาวิทยาลัยซึ่งมีองค์ประกอบในลักษณะภาคีมาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ตัวแทนผู้บริหาร และตัวแทนภาคชุมชนหรือประชาคมที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ โดยมีบทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบาย อธิการบดีมาจากการสรรหาจากบุคคลที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับ ทั้งสภามหาวิทยาลัยและผู้บริหารจะมีระบบการประเมินจากประชาคมมหาวิทยาลัยเพื่อให้มีระบบตรวจสอบและถ่วงดุล และมีการบริหารตามแนวทางธรรมาภิบาล (Good Governance)

ทางเลือกที่สาม มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา อาจมีรูปแบบทางเลือกที่เป็นองค์การมหาชนอิสระ

แนวทางนี้ อาจมีสถาบันการศึกษาเฉพาะด้านที่มีการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างไป จึงอาจมีรูปแบบพิเศษในรูปแบบขององค์การมหาชนอิสระ (Independent Public Organization - IPO) มีแนวทางของตนเองที่เป็นอิสระ ที่สำคัญมีการตรวจสอบจากองค์กรชุมชนและภาคประชาชน การออกเป็นองค์การมหาชนอิสระ คือ การปรับวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นความเป็นอิสระ ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่หลากหลาย สอดคล้องกับปรัชญา ปณิธาน ของสถาบันอุดมศึกษา

ความคาดหวังของชุมชนและประชาคมมหาวิทยาลัย โดยมุ่งทั้งความเป็นเลิศด้านวิชาการ (Academic Excellence) และความเป็นเลิศในมิติของความเป็นมนุษย์ (Human Excellence) ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ให้กับสังคม

กล่าวสรุปในภาพรวม การปรับบทบาทภารกิจให้มหาวิทยาลัยทำหน้าที่รับใช้สังคมอย่างแท้จริงน่าจะเป็นประเด็นที่มีความเร่งด่วนกว่าการถกเถียงหรือการมุ่งเร่งรัดในเรื่องการออกนอกระบบของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตามการพัฒนา มหาวิทยาลัยให้คงความเป็นอิสระก็เป็นเรื่องสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้การทำงานของมหาวิทยาลัยสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาไทย ผู้เขียนคิดว่ามหาวิทยาลัยคงไม่สามารถดำเนินภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในระบบโครงสร้างปัจจุบัน และมีความจำเป็นที่มหาวิทยาลัยต้องปฏิรูปตนเองเพื่อรับใช้สังคมมากขึ้น และไม่ยึดติดกับโครงสร้างของระบบราชการที่เป็นอยู่ หากแต่แนวทางปฏิบัติของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาควรมีความอิสระ ที่สำคัญคืออิสระในทางความคิด การมีรูปแบบทางเลือกที่เป็นทางออกที่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการพัฒนา และอยู่บนพื้นฐานของประชาคมมหาวิทยาลัยน่าจะเป็นหนทางที่เหมาะสมในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลโดยสมบูรณ์

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การออกนอกระบบจะนำไปสู่การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ที่นำไปสู่การบูรณาการทรัพยากรการจัดการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ทั้งทรัพยากรทางความคิด และทรัพยากรทางการเงิน เพื่อให้การอุดมศึกษาไทยสนองตอบความต้องการในบริบทของสังคมไทย จะมีมาตรการเชิงกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การบริหารการเปลี่ยนแปลงให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความรู้ เป็นองค์การเรียนรู้ตลอดชีพเป็นสังคมแห่งการมีนวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์อนาคตที่ดีกว่า เราจะมีกลไกนโยบายที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทั้งด้านวิชาการ ขณะเดียวกันส่งเสริมความเป็นเลิศในความเป็นมนุษย์โดยวางรากฐานสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เราจะมีมาตรการที่จะป้องกันไม่ให้กลไกตลาดเข้ามาครอบงำและปิดกั้นโอกาสทางการศึกษาของคนส่วนใหญ่หากแต่เอื้อให้เกิดประสิทธิภาพและตอบสนองสังคมได้อย่างแท้จริง เหล่านี้เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมหากจะผลักดันนโยบายมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ

มหาวิทยาลัยที่เป็นอิสระรูปแบบใด ๆ คิดว่าต้องคงหลักการความเป็นสถาบันที่ให้บริการสาธารณะ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณ หากแต่มหาวิทยาลัยมีอิสระในการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ แต่ต้องมีการตรวจสอบที่โปร่งใส สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยที่สถาบันอาจมีรูปแบบการดำเนินงานที่มีจุดเน้นของกลุ่มเป้าหมาย ที่สำคัญมหาวิทยาลัยต้องยึดคุณค่าในเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม คนที่ด้อยโอกาสในสังคมจะเข้าถึงสถาบันการศึกษา มีการกำกับ ตรวจสอบโดยสถาบันวิชาการ ประชาคมทางวิชาการ และองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยอาจรวมกันในกลุ่มภาคีเครือข่าย และมีการประกันคุณภาพตามแนวทางที่กำหนดร่วมกัน

บทบาทของมหาวิทยาลัยควรปรับทิศทางให้เสริมสร้างสังคม เป็นมหาวิทยาลัยของชุมชน สนองตอบความต้องการของสังคม เป็นสถาบันหลักด้านการส่งเสริมปัญญาเพื่อเป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศ **มหาวิทยาลัยต้องมีส่วนในการจัดช่องว่างทางสังคม** มีการปฏิรูปการเรียนการสอน มีการประเมินผลการศึกษาจากสังคมอย่างเป็นระบบ ที่สำคัญในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน ควรมีแผนในการเตรียมความพร้อมที่เป็นรูปธรรม การสร้างความเข้าใจ การให้อิสระที่ไม่ใช่การบังคับ ดังที่ได้เรียนก่อนหน้าว่า ชุมชนมหาวิทยาลัยต้องการความอิสระทางความคิด บุคลากรในมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับสถาบันการศึกษาทั้งหลาย เป็นกลุ่มบุคลากรที่มีความรู้ (Knowledge worker) จะต้องสร้างความเข้าใจ สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง

สุดท้าย ไม่ว่าจะในรูปแบบใดระบบบริหารงานต้องยึดแนวทางธรรมาภิบาล (Good Governance) และเน้นการประเมินตรวจสอบจากภายนอก การปฏิรูปมหาวิทยาลัยโดยการสร้างหลักประกันคุณภาพและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกมิติ โดยแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาควรพิจารณาถึงหลักการที่สำคัญ คือ **การประกันคุณภาพที่นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้และการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง** โดยให้ความสำคัญในมิติการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกประชาคมมหาวิทยาลัย และการตอบสนองความต้องการของสังคม เพราะคุณภาพและความเป็นเลิศเพียงอย่างเดียวอาจไร้ค่าหากบทบาทของมหาวิทยาลัยมิได้ตอบสนองสังคม และสร้างสังคมที่เป็นธรรม

เชิงอรรถ

¹คำต่าง ๆ ที่ใช้เรียกมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล อาจเรียกแตกต่างกัน เช่น ประเทศมาเลเซีย ใช้คำว่า "Corporatized University" ส่วนประเทศไทย เวียดนาม และ มองโกเลีย ใช้คำว่า "Autonomous University"

²หมายถึงการที่มหาวิทยาลัยมีอิสระทางความคิด มีเสรีภาพและความเป็นเลิศทางวิชาการ มีประสิทธิภาพและความคล่องตัวทางการบริหาร และมีขีดความสามารถในการสนองตอบความต้องการของสังคม

³ในการแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลกับการเพิ่มคุณภาพ บัณฑิต วันพฤหัสบดีที่ 3 กุมภาพันธ์ 2543 เวลา 13.00 น. ณ อาคารศูนย์เรียนรวม 3 ห้อง 404 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Thailand Information Center, Centers of Academic Resources, Chulalongkorn University); และ'อานันท์' ร่ายยาวเหตุผลออกนอกระบบ ไทยโพสต์ วันที่ 4 กุมภาพันธ์ หน้า 13.

⁴"2545 มหาวิทยาลัยไทยออกนอกระบบแล้วไปไหน?" กรุงเทพธุรกิจ 11 สิงหาคม 2542 หน้า 5

⁵จัดโดยสภานิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสภานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2545 ณ หอประชุมใหญ่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวในเวทีเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. 11 สิงหาคม 2542. "2545 มหาวิทยาลัยออกนอกระบบแล้วไปไหน?". 5.
กรุงเทพธุรกิจ. 2 มีนาคม 2544. "มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ปัญหาท้าทายปัญญาชน.". 4.
กรุงเทพธุรกิจ. 13 สิงหาคม 2544: 7.
กรุงเทพธุรกิจ. 7 มกราคม 2545.: 9
กรุงเทพธุรกิจ. 24 มกราคม 2545. "ปอมท. ระดมพลังค้ำยัน ม. ออกนอกระบบ.". 8.
กรุงเทพธุรกิจ. 30 มกราคม 2545. "นักวิชาการชี้ ม. นอกระบบไม่ใช่ทางออกปฏิรูป.". 7.

จินตนา กิจมี. 21 กรกฎาคม 2545. "มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน อุดมศึกษาที่เป็น 'ไท' ทางความคิด." **มติชนรายวัน**: 4.

ทิพย์วรรณ. 31 ธันวาคม 2542. "มหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ใครได้ใครเสีย?" **มติชนรายวัน**: 10.

ไทยโพสต์. 30 ตุลาคม 2542. "ม. เอกชน เผยออกนอกระบบไว้อิสระเหตุติดขัดข้อกฎหมาย." 13.

ไทยโพสต์. 4 กุมภาพันธ์ 2543. "'อานันท์' ร่ายยาวเหตุผลออกนอกระบบ." 13.

ผู้จัดการรายวัน. 12 กุมภาพันธ์ 2545. "ปลัดทบวงฯ ชี้ออกนอกระบบสร้างประสิทธิภาพการศึกษา." 14.

ผู้จัดการรายวัน. 6-7 เมษายน 2545. "รามฯ ล่า 5 หมื่นซื้อค่านอกระบบ." 10.

ผู้จัดการรายวัน. 5 กรกฎาคม 2545. "จุฬาฯ ทวงคำตอบ ม. นอกระบบ ขอความชัดเจน 'เงิน-สถานะ'." 13.

ผู้จัดการรายวัน. 11 กรกฎาคม 2545.: 1, 19.

ผู้จัดการรายวัน. 31 กรกฎาคม 2545. "ซีกรัฐบาลต้องชัดเจน 'ออกนอกระบบ' ถึงเดินหน้า." 5.

ผู้จัดการรายวัน. 1 สิงหาคม 2545.: 1, 2.

ผู้จัดการรายวัน. 6 สิงหาคม 2545.: 9.

ผู้จัดการรายวัน. 8 พฤศจิกายน 2545. "มหา'ลัยนอกระบบวุ่น." 1-2.

ผู้จัดการรายวัน. 11 พฤศจิกายน 2545. "สภา อ. มช. ร้องทบวงฯ แจงให้ชัด ม. ไม่จำเป็นต้องออกนอกระบบ." 5.

"ม. นอกระบบกับปัญหาที่ไม่รู้จัก." **มติชนสุดสัปดาห์**. 23, 1163 (2-8 ธันวาคม 2545).

เมธา มาสขาว. 6 สิงหาคม 2545. "มหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ในสายตาของนายกรัฐมนตรี." **ผู้จัดการรายวัน**: 9.

ผู้จัดการรายวัน: 9.

อุทุมพร จามรมาน. 2543. **70 คำถามคำตอบเกี่ยวกับการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ**. โครงการวิจัยเรื่องการเตรียมความพร้อมของมหาวิทยาลัยของรัฐเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ. พันนี้.

ภาคผนวก

นโยบายหลักและมาตรการทางการศึกษา (Policy Matrix) ภายใต้กรอบความช่วยเหลือของ ADB เพื่อปรับโครงสร้างทางสังคม (เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา)

ต้องดำเนินการก่อน กุมภาพันธ์ 2541	ต้องดำเนินการก่อน มีนาคม 2542
<ul style="list-style-type: none"> ● รัฐบาลจะยืนยันแผนการกระจายอำนาจการบริหารให้สถาบันอุดมศึกษาบริหารงบประมาณที่ไม่ใช่เงินเดือนทั้งหมด ภายในปีงบประมาณ 2543 โดยให้เริ่มนำระบบการติดตามที่เน้นผลการปฏิบัติงานมาใช้ภายใน มีนาคม 2542 ● สำหรับปีงบประมาณ 2541 รัฐบาลจะอนุญาตให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถโอนย้ายเงินระหว่างรายการในงบดำเนินการ ตามที่แต่ละแห่งเห็นควร แต่ไม่เกินร้อยละ 5 	<ul style="list-style-type: none"> ● สถาบันอุดมศึกษาจะมีอำนาจในการบริหารงบดำเนินการ ที่ไม่ใช่เงินเดือนทั้งหมด เริ่มจากปีงบประมาณ 2542 เป็นต้นไป ทั้งนี้ต้องมีระบบการวัดผลการปฏิบัติงานที่เน้นการตรวจสอบความรับผิดชอบ ความโปร่งใส ● รัฐบาลยืนยันให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐทุกแห่งพัฒนาไปเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐภายในปี 2545 ทั้งนี้ภายใน ธันวาคม 2541 จะต้องมียุทธศาสตร์อย่างน้อย 1 แห่ง แปลงฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล (ซึ่งได้แก่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี)

ที่มา: จากบันทึกความเข้าใจระหว่าง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง กับคณะประเมินโครงการ ADB วันที่ 16 มีนาคม 2541 (อ้างใน กรุงเทพธุรกิจ 11 สิงหาคม 2542 หน้า 5.)